

LAAJENEMISTA KÄSITTELEVÄ PÄÄSIHTEERISTÖN
TASK-FORCE
"RYHMÄ"

KOORDINAATTORI
JF/bo

Luxemburgissa 25. lokakuuta 1999

Katsaus nro 14

**VENÄJÄ
JA EUROOPAN UNIONIN LAAJENTUMINEN**

(Toinen päivitys)

* Tässä asiakirjassa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta Euroopan parlamentin näkemyksiä instituutiona.

INTRANET: <http://www.europarl.ep.ec/enlargement>
INTERNET: <http://www.europarl.eu.int/enlargement>
EPADES: [epades\public\elargiss](http://epades/public/elargiss)

PE 167.734/rév.2
Or. FR

Laajentumista käsittelevän Euroopan parlamentin pääsihteristön erityistyöryhmän katsauksien tavoitteena on esittää järjestelmällisesti ja yhteenvedonomaaisesti, missä vaiheessa unionin laajentumisen eri näkökohtia koskevat neuvottelut ovat, sekä jäsenvaltioiden, jäsenyyttä hakeneiden valtioiden ja EU:n toimielinten kannat laajentumiseen. Näitä katsauksia päivitetään neuvottelujen edistyessä.

<u>Numero</u>	<u>Otsikko</u>	<u>PE-numero</u>	<u>Päivämäärä</u>	<u>Kielet</u>
1	Kypros ja Euroopan unionin laajentuminen	167.284/korj. 5	21.10.99	kaikki
2	Unkari ja Euroopan unionin laajentuminen	167.296/korj. 2	01.02.99	kaikki
3	Romania ja Euroopan unionin laajentuminen	167.297/korj. 2	26.02.99	kaikki
4	Tšekin tasavalta ja Euroopan unionin laajentuminen	167.335/korj. 3	18.10.98	kaikki
5	Malta ja Euroopan unionin laajentuminen	167.350/korj. 3	01.07.99	kaikki
6	Bulgaria ja Euroopan unionin laajentuminen	167.392/korj. 3	11.10.99	kaikki
7	Turkki ja Euroopan unionin laajentuminen	167.407/korj. 2	17.06.99	kaikki
8	Viro ja Euroopan unionin laajentuminen	167.409/korj. 1	08.10.98	kaikki
9	Slovenia ja Euroopan unionin laajentuminen	167.531/korj. 1	08.02.99	kaikki
10	Latvia ja Euroopan unionin laajentuminen	167.532/korj. 2	27.09.99	kaikki
11	Liettua ja Euroopan unionin laajentuminen	167.533/korj. 2	12.01.99	kaikki
12	Puola ja Euroopan unionin laajentuminen	167.587/korj. 3	22.10.99	kaikki
13	Slovakia ja Euroopan unionin laajentuminen	167.609/korj. 1	20.08.99	kaikki
14	Venäjä ja Euroopan unionin laajentuminen	167.734/korj. 1	23.02.99	kaikki
15	Euroopan unionin laajentumisen institutionaaliset näkökohdat	167.299/korj. 1	21.06.99	DE-EN-ES-FR-IT
16	EU:n rahoitustoimen valvonta ja turvaaminen laajentumisen yhteydessä	167.330	09.03.98	DE-EN-ES-FR-IT
17	Ympäristöpolitiikka ja Euroopan unionin laajentuminen	167.402	23.03.98	DE-EN-ES-FR-IT
18	Eurooppa-konferenssi ja Euroopan unionin laajentuminen	167.410	03.04.98	DE-EN-ES-FR-IT
19	Euroopan unionin laajentuminen ja talousarvioon liittyvät näkökohdat	167.581	12.04.98	DE-EN-ES-FR-IT
20	Demokratia ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen Euroopan unionin laajentumisprosessissa	167.582	01.04.98	DE-EN-ES-FR-IT
21	Euroopan unionin laajentuminen ja taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus	167.584	08.05.98	DE-EN-ES-FR-IT
22	Tilastoliite Euroopan unionin laajentumisesta	167.614/korj. 5	06.07.99	EN
23	Euroopan unionin laajentumisen oikeudelliset kysymykset	167.617	19.05.98	DE-EN-ES-FR-IT
24	Euroopan unionin laajentumisen liittymistä edeltävä strategia	167.631	17.06.98	DE-EN-ES-FR-IT
25	Yhteistyö oikeus- ja sisäasiain alalla Euroopan unionin laajentumisprosessissa	167.690/korj. 1	30.04.99	DE-EN-ES-FR-IT
26	Naisten oikeudet ja Euroopan unionin laajentuminen	167.735	14.07.98	DE-EN-ES-FR-IT
27	Euroopan unionin laajentuminen ja maatalous	167.741	03.09.98	DE-EN-ES-FR-IT
28	Sveitsi ja Euroopan unionin laajentuminen	167.777/korj. 1	08.03.99	kaikki
29	Euroopan unionin laajentuminen ja kalastus	167.799	12.10.98	kaikki
30	Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ja Euroopan unionin laajentuminen	167.822/korj. 1	26.07.99	DE-EN-ES-FR-IT

<u>Numero</u>	<u>Otsikko</u>	<u>PE-numero</u>	<u>Päivämäärä</u>	<u>Kielet</u>
31	Turvallisuus- ja puolustuskysymykset ja Euroopan unionin laajentuminen	167.877	30.10.98	DE-EN-ES-FR-IT
32	Euroopan talousalue ja Euroopan unionin laajentuminen	167.887	17.11.98	DE-EN-ES-FR-IT
33	Phare-ohjelma ja Euroopan unionin laajentuminen	167.944	04.12.98	DE-EN-ES-FR-IT
34	EMU ja Euroopan unionin laajentuminen	167.962	04.12.98	DE-EN-ES-FR-IT
35	Teollisuuspolitiikka ja Euroopan unionin laajentuminen	167.963/korj. 1	24.06.99	DE-EN-ES-FR-IT
36	Agenda 2000 ja Euroopan unionin laajentumiskehitys	168.008/korj. 1	10.06.99	DE-EN-ES-FR-IT
37	Euroopan unionin laajentuminen ja taloudelliset ulkosuhteet	168.062/korj. 1	08.09.99	DE-EN-ES-FR-IT
38	Euroopan parlamentin rooli Euroopan unionin laajentumiskehityksessä	168.065	27.01.99	DE-EN-ES-FR-IT
39	Euroopan unionin laajentumisen sosiaaliset aspektit	168.115/korj. 1	01.07.99	DE-EN-ES-FR-IT
40	Ydinturvallisuus Keski- ja Itä-Euroopan hakijamaissa	168.257	22.03.99	DE-EN-ES-FR-IT
41	Yleinen mielipide laajentumisesta Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja hakijamaissa	168.296	22.04.99	DE-EN-ES-FR-IT
42	Venäläinen vähemmistö Baltian maissa ja Euroopan unionin laajentuminen	168.307	03.05.99	DE-EN-ES-FR-IT
43	Energiapolitiikka ja Euroopan unionin laajentuminen	168.394	10.06.99	DE-EN-ES-FR-IT
44	Liikennepolitiikka ja Euroopan unionin laajentuminen	168.459	28.07.99	DE-EN-ES-FR-IT

Lisätietoja antavat:

E. Deguffroy, Luxemburg, SCH 602, puh:(352) 4300-22906 / faksi (352) 4300-29027

Laajentumista käsittelevä erityistyöryhmä, Bryssel, LEO 06D119, puh.. (32 2) 284 2381 / faksi (32 2) 284 4984

Laajentumista käsittelevä erityistyöryhmä, Strasbourg, IP2 447, puh. (33 3) 8817-4408 / faksi (33 3) 8817-9059

INTRANET: <http://www.europarl.ep.ec/enlargement>

INTERNET: <http://www.europarl.eu.int/enlargement> EPADES: [epades\public\elargiss](http://epades/public/elargiss)

**KATSAUS
VENÄJÄ JA EUROOPAN UNIONIN LAAJENTUMINEN**

SISÄLTÖ

	Sivu
I. POLIITTINEN VIITEKEHYS	
A. Venäjän hallituskriisit 1999 – Kertaus	7
B. Levottomuusaalto venäläisissä kaupungeissa ja sotatoimien aloittaminen Tshetszeniassa	7
C. Vaalivalmistelut.....	8
D. Toimivaltakriisi	9
II. TALOUDELLINEN VIITEKEHYS	
Yhteenveto.....	10
Ensimmäinen vaihe (1992—94).....	10
Toinen vaihe (1995—99).....	11
Viime aikojen tapahtumat.....	11
Rakenneuudistus.....	12
Talouspolitiikka.....	12
III. KANSAINVÄLINEN VIITEKEHYS	
A. Venäjä ja IMF: varojen kavallus vaikeuttaa suhteita.....	14
B. Venäjä G8-ryhmässä.....	15
C. Euroopan turvallisuus: suhteiden jäädyttäminen Venäjän federaation ja Naton välillä Naton Kosovossa toteuttamien sotatoimien johdosta.....	16
IV. SUHTEET EUROOPAN UNIONIIN	
A. Euroopan unionin ja Venäjän federaation välinen yhteistyö	17
<i>Euroopan parlamentin rooli</i>	20
B. EU:n laajentuminen ja suhteet Venäjään.....	21
C. Suhteet niihin Baltian maihin, jotka ovat mahdollisia tulevia Euroopan unionin jäseniä.....	22
<i>Rajat</i>	22
<i>Venäläisvähemmistökysymys Baltian maissa</i>	23

I. POLIITTINEN KEHYS

A. Venäjän hallituskriisit 1999 – Kertaus

Vuodelle 1999 on ollut ominaista suuri poliittinen epävakaus. Venäjän federaation presidentti Boris Jeltsin erotti peräkkäin useita pääministereitään paikatakseen terveydellisistä syistä johtuvia toistuvia poissaolojaan presidentin virasta.

Toukokuun 12. päivänä 1999 Boris Jeltsin ilmoitti pääministeri Jevgeni Primakovin erosta. Primakov oli nimitetty virkaansa 11. syyskuuta 1998.

Presidentti Jeltsin kiitti Primakovia maan tilanteen vakauttamisesta, mutta moitti tätä aloitteettomuudesta ja talousuudistusten täytäntöönpanon hitaudesta. Erolle on kuitenkin olemassa myös muita syitä: Venäjän diplomatian epäonnistuminen Kosovon kriisin yhteydessä, Primakovin kasvava kansansuosio sekä hänen mahdollinen presidenttiehdokkuutensa vuoden 2000 presidentinvaaleissa. Lisäksi Primakov asettui tukemaan valtion syyttäjäviranomaisten tutkimuksia Kremlin poliittisen taustavaikuttajan, ”harmaan eminenssin” Boris Berezovskin tekemistä kavalluksista ja rahoitusjärjestelyistä.

Pääministeriksi nimitettiin sisäministeri Sergei Stepashin, joka tuli tunnetuksi tiukasta linjastaan Tshetshenian sodan aikana vuosina 1994—1995. Nimitys tapahtui samaan aikaan, kun duuma hylkäsi Venäjän presidentin viraltapanomenettelyn. Asetettuja tavoitteita ei kuitenkaan saavutettu, sillä viidestä syytekohtasta suoritettu äänestys ei saanut taakseen viraltapanomenettelyn käynnistämiseen vaadittua kahden kolmasosan enemmistöä. Luetut syytekohtat olivat Venäjän kansanmurha, Tshetshenian sota vuosina 1994—1995 ja Neuvostoliiton hajoaminen.

Sergei Stepashin pysyi pääministerin virassaan kuitenkin vain kolme kuukautta. Hänet erotettiin 9. elokuuta 1999 Dagestanin tapahtumien johdosta. Tshetsheenijoukot olivat tunkeutuneet Dagestaniin tukeakseen kapinallisia.

Seuraavaksi Venäjän presidentti esitti pääministeriksi sisäisen turvallisuuspalvelun johtajaa Vladimir Putinia. Elokuun 16. päivänä duuma vahvisti Putinin nimityksen, sillä se ei halunnut ryhtyä, neljä kuukautta ennen parlamenttivaaleja, kädenvääntöön Boris Jeltsinin kanssa.

Uusi pääministeri lupasi tuoda järjestyksen ja kurin Venäjälle, palauttaa sotilaiden kunnioituksen ja tukea taloudellisesti sotateollisuutta. Putin osoittautui ”hyökkäävämmän” diplomatian kannattajaksi ja käytti mielellään ”tiukkoja taloudellisia toimia” ulkomailla olevien venäläisten vähemmistöjen puolustamiseksi.

B. Levottomuusaalto venäläisissä kaupungeissa ja sotatoimien aloittaminen Tshetsheniassa

Tshetshenian tilanne pahensi hallituskriisejä entisestään. Venäläisiä virkamiehiä joutui tshetsheenien väijytysten ja sieppausten uhreiksi. Sisäministeriön edustajan kenraali Shpigunin sieppaus 5. maaliskuuta 1999 sai Venäjän viranomaiset ryhtymään sotatoimiin. Uusi sotilaallinen välintulo oli väistämätön, ja Venäjän viranomaiset vakuuttivat, että Tshetshenian kysymyksen vaaditaan ”strategista ratkaisua”.

Levottomuusaalto, joka aiheutti lähes 300 siviilin kuoleman syyskuussa Venäjällä, oli oivallinen tekosyy Tshetshenian vastaiselle mediahyökkäykselle¹. Syyskuun 5. päivästä lähtien Venäjän armeija on pommittanut tiettyjä terroristien tukikohtina pitämiään tshetshenikyliä. Lokakuun 24. päivän jälkeen pommitukset ovat laajentuneet koko Tshetshenian alueelle. Samaan aikaan venäläiset maajoukot kokoontuivat tasavallan rajoille ja tunkeutuivat Tshetsheniaan 1. lokakuuta.

Venäjän viranomaisten ja erityisesti presidentti Boris Jeltsinin ilmoituksen mukaan kyseessä on ”kansainvälisen terroristipesän” eliminointi, ”Tshetshenian palauttaminen Venäjän perustuslain piiriin” ja ”normaalin elämän turvaaminen alueen väestölle”.

Terrorismin torjunta on itse asiassa virallisissa lähteissä yleisimmin käytetty argumentti, jolla ilmaiskuja ja muita sotatoimia perustellaan.

Tshetshenian presidentti Aslan Maskhadov on puolestaan vedonnut Natoon ja pyytänyt sen väliintuloa ”humanitaarisen katastrofin” välttämiseksi.

Tshetshenian operaatio on pakottanut jo kymmenet tuhannet ihmiset lähtemään maasta. Ingusiaan on saapunut 147 000 pakolaista², joita humanitaariset järjestöt eivät pysty auttamaan.

Sotatoimien jatkuminen Tshetsheniassa on antanut aiheita kyselyihin joulukuuksi 1999 suunniteltujen parlamenttivaalien pitämisestä.

C. Vaalivalmistelut

Venäjän presidentti ja duuman puhemies ovat useaan otteeseen vahvistaneet, että parlamenttivaalit pidetään 19. joulukuuta 1999. Venäjän viranomaiset ovat vakuuttaneet, että kansallista hätätilaa ei määrätä Venäjän Tshetsheniassa harjoittamista sotatoimista huolimatta.

1. Parlamenttivaalit 19. joulukuuta 1999

Venäjän yleisen tutkimus- ja mielipidekeskuksen (VCIOM) viimeisimpien tutkimusten mukaan 54 prosenttia venäläisistä aikoo osallistua vaaleihin. Ainoastaan kolmella puolueella eli kommunistipuolueella, Moskovan pormestarin Isänmaa-puolueella ja Jabloko-puolueella on mahdollisuus ylittää 5 prosentin kynnys. Jevgeni Primakovin liittyminen Isänmaa-puolueeseen sekä Sergei Stepashinin liittyminen Jabloko-puolueeseen vahvistivat näiden puolueiden asemia. VCIOMin lokakuun alussa julkaiseman kyselyn mukaan kommunistipuolue sai 32 prosenttia, Isänmaa-puolue 22 prosenttia ja Jabloko-puolue 12 prosenttia annetuista äänistä.

2. Vuoden 2000 presidentinvaalit

Mielipidekyselyiden mukaan Vladimir Putin, joka ennen pääministeriksi ja Kremlin ”viralliseksi perijäksi” tuloaan oli vielä hyvin pitkälle tuntematon kuuluisuus, voittaisi kansansuosion Tshetshenian tilanteeseen ottamansa tiukan ja johdonmukaisen linjan ansiosta. Tällä hetkellä tämä mahdollinen presidenttiehdokas ei kuitenkaan saa taakseen puolueensa tukea.

⁽¹⁾ 31. elokuuta 1999: pommi-isku kauppakeskuksessa Maneesiaukiolla lähellä Kremliä, yksi kuollut, noin 40 loukkaantunutta. 4. syyskuuta: autopommi-isku Buinakskin kaupungissa (Dagestan). Isku oli suunnattu kerrostaloon, jossa asui venäläisiä sotilaita perheineen. 9. syyskuuta: pommi-isku kerrostaloon moskovalaisessa lähiössä, 92 kuollutta. 13. syyskuuta: pommi-isku kerrostaloon Moskovan lounaispuolella, 118 kuollutta. 16. syyskuuta: autopommi-isku Volgodonskissa, 17 kuollutta.

⁽²⁾ *Le Monde*, 17.—18. lokakuuta 1999.

Muita mahdollisia presidenttiehdokkaita ovat Moskovan pormestari Juri Luzhkov, joka perusti 19. marraskuuta 1998 uuden keskustalaisen Isänmaa-puolueen, kenraali Aleksandr Lebed sekä entinen pääministeri Viktor Tshernomyrdin. Kommunistista puoluetta edustaa todennäköisesti Gennadi Zjuganov.

Tällä hetkellä mielipidemittausten suosikkina on Moskovan pormestari Juri Luzhkov, joka pitää ansioinaan voimakkaan sosiaalipolitiikan avulla saavutettua vahvaa valtiota ja markkinataloutta. Hänen asemaansa vahvistaa vielä Jevgeni Primakovin liittyminen puolueeseen.

Kenraali Lebedin tähti alkaa himmetä. Hänen vaalialueensa on vajonnut kriisiin ja hän on joutunut uhmaamaan paikallisen alumiinikuninkaan Anatoli Bykovin johtamaa petosta. Lisäksi kunnian ja isänmaan puolue, jonka oli määrä saattaa Lebed ylimpään valtaan, on juuri hajonnut ja menettänyt puolet jäsenistään. VCIOMin³ tutkimusten mukaan Lebed ei pysty voittamaan ketään muista mahdollisista ehdokkaista.

D. Toimivaltakriisi

1. Federaation kriisi

Toinen Venäjän federaatiota uhkaava poliittinen kriisi koskee federaation sisäistä yhtenäisyyttä. Pyrkimykset paikalliseen itsehallintoon ovat olleet nähtävissä Venäjällä itse asiassa jo kahden vuoden ajan. Näitä pyrkimyksiä on vahvistanut 89 alueen ja muiden federaation alueyhteisöjen kuvernöörin (joita federaation presidentti ei enää nimitä) valinta vuodesta 1996 alkaen.

Kuvernöörit pyrkivät lisäämään valtaansa poliittisina vaikuttajina. Keväällä 1999 syntyi kaksi uutta alueellista poliittista liittoa. ”Koko Venäjä” koostuu kuudesta kuvernööristä, mukana myös Tatarstanin presidentti Mintimir Shajmiev. Tähän liittoon liittyi myös Juri Luzhkovin puolue. Toista liittoa, ”Venäjän ääni”, johtaa Samaran kuvernööri Konstantin Titov. Kemerovon kuvernööri Aman Tulijev on ollut kesäkuusta 1999 lähtien kansallis-kommunistisen liikkeen ”Uudistus ja yhtenäisyys”⁴ johdossa.

Kuvernöörit ovat lisänneet toimivaltuuksiaan varsinkin sen vuoksi, että he ovat usein tulleet federaation edustaman vallan tilalle hillitsemään talous- ja yhteiskuntakriisiä.

Jotkut heistä ovat jopa kieltäytyneet maksamasta osuuksiaan federaation talousarvioon ja aiheuttaneet näin todellisen ja vakavan uhkan federaation hajoamisesta.

Alueet ovat pyrkineet lisäämään jälleen taloudellista autonomiaansa vuonna 1999. Moskovasta saatujen tietojen perusteella 17 aluetta on kavaltanut federaation varoja maanviljelijöille ja monet eivät luultavasti noudata keskushallinnon direktiivejä ja lakeja. Paikalliset johtajat puolestaan vastaavat, etteivät näe mitään syytä totella tahoja, jotka eivät anna heille resursseja.

⁽³⁾ VCIOM – *Vserossijskij Centr Izuchenija Obschestvennogo Mnenija*

⁽⁴⁾ Lähde: K. Rousselet: ”Russie”, *L'état du monde*, Pariisi, La Découverte, 1999, s. 570

2. Korruptio

Venäjän valtion johtoportaan tasolla tapahtunut korruptio on pahentanut voimakkaasti maan toimivaltakriisiä.

Mabetex-tapauksen tutkinta aloitettiin lokakuussa 1998 ensin Moskovassa ja myöhemmin Genevessä. Kyseessä on luganolainen rakennusyhtiö, joka oli saanut lahjuksina varoja Kremlin rakennustyömaata varten. Selvisi, että nämä rakennustyöt rahoitettiin laittomasta öljynviennistä saaduilla varoilla. Tapauksessa tuli esiin rahoituskäytäntöjä ja urakoita, joiden avulla Venäjän presidentinviraston korkean tason johtajat keräsivät suuria omaisuuksia ulkomaille.

Presidentin lähisukulaiset ovat joutuneet keskelle Bank of New York –pankin aiheuttamaa rahanpesuskandaalia.

Sveitsin korkein oikeus valmistautuu tutkimaan Jeltsinin lähipiiriin kuuluvan rahoittajan Boris Berezovskin ja kahden Aeroflotin entisen johtajan tekemiä kavalluksia lentoyhtiön varoista.

Vuoden 1999 aikana esiin tulleet rahoituskandaalit jarruttivat myös Venäjän suhteita sen pääasiallisten rahoittajien, erityisesti IMF:n kanssa.

II. TALOUDELLINEN VIITEKEHYS

Yhteenveto

Talou-suudistusten aloittamisen eli tammikuun 1992 ja vuoden 1998 lopun välisenä aikana Venäjän BKT asukasta kohti laski peräti 40 prosenttia ja on nyt suunnilleen 20 prosenttia EU:n tasosta. Toisin kuin parhaiten menestyneissä siirtymätalouksissa, erityisesti Puolassa, tuotanto ei ole elpynyt alkuvaiheen laskun jälkeen. Sijoitusten osalta tilanne on vieläkin vakavampi: saman ajanjakson aikana liikeyritysten sijoitusten määrä putosi suunnilleen 60 prosenttia ja on nyt alle 13 prosenttia BKT:sta ja ulkomaisia suoria sijoituksia tehdään erittäin vähän. Yksityinen kulutus väheni suhteellisesti vähemmän, ja kulutushyödykkeiden tuonti kasvoi, mutta tuloerot ovat kasvaneet huomattavasti.

Tuotannon todellista alenemista on hankala mitata, koska on vaikea havaita laatuun tehtyjä parannuksia ja saada selville, kuinka laajaa toiminta harmaan talouden alalla on, varsinkin palvelujen osalta. Saatavilla olevat arviot tuotannon alenemisesta ovat vuosilta 1991–1998 ja vaihtelevat 25 prosentista peräti 50 prosenttiin.

Ensimmäinen vaihe (1992–94)

Kuten kaikissa muissakin siirtymätalouksissa, tuotanto väheni eniten heti talouden perusuudistuksia seuranneina vuosina. Itse asiassa neuvostoliittolaisten tuotteiden ja palveluiden oli vaikea täyttää markkinoiden vaatimuksia tammikuussa 1992 tapahtuneen hintojen vapauttamisen ja valtion tukien poistamisen jälkeen. Teollisuuden ja rakennusalan tuotanto väheni yli 50 prosenttia. Palvelualan kokonaistuotanto pysyi vakaana, koska aiemmin tuettujen palvelujen, kuten lentoliikenteen ja hotellipalvelujen alalla tapahtunutta laskua kompensoi vähittäismyynnin sekä henkilökohtaisten ja liikeyritysten palvelujen alan kasvu. Edellä mainitut alat olivat olleet Neuvostoliiton aikana alikehittyneitä.

Toinen vaihe (1995–99)

Vuodesta 1995 lähtien tuotannon aleneminen on hidastunut siten, että koko kauden lasku on suunnilleen 10 prosenttia. Venäjällä esiintyi vähäistä talouskasvua vuonna 1997, mutta vuonna 1998 kasvu väheni taas 5 prosenttia. Tämä ei ole missään nimessä tyydyttävä kehityssuunta muihin siirtymätalouksiin, kuten Puolaan tai Unkariin verrattuna. Liikeyritysten sijoitusten määrä vähenee edelleen, niitä oli alle 13 prosenttia BKT:sta vuonna 1997, ja ulkomaisten suorien sijoitusten osuus on vieläkin erittäin pieni (0,8 prosenttia BKT:sta verrattuna Puolan 7 prosenttiin vuonna 1998). Teollisuustuotannon kasvu vuonna 1999 on luultavasti tulkittava kertaluontoiseksi ilmiöksi, joka on seurausta elokuussa 1998 tehdystä devalvaatiosta ja siitä aiheutuneesta tuonnin romahtamisesta, vastakohtana pitkään kestäväen talouden elpymisen alkamiselle.

Syitä Venäjän talouden laskusuuntaan

Venäjän taloudellisista ongelmista on tehty runsaasti tutkimuksia. Kun ne kootaan yhteen, saadaan aikaan pelottavan pitkä luettelo. Yleisimmin mainitut ongelmat ovat makrotalouden krooninen epävakaus, yritysten huono johtaminen, tehokkaan ja riippumattoman oikeudellisen infrastruktuurin puuttuminen, selkeiden omaisuus oikeuksien puuttuminen, laajalle levinnyt lahjonta ja yhä tehokkaampi järjestäytynyt rikollisuus, heikko infrastruktuuri, muulla kuin käteisellä suoritettavien liiketoimien yleisyys, konkurssiin menneet pankit, maarekisterin puuttuminen, turha byrokratia sekä puutteelliset johtamistaidot.

Viime aikojen tapahtumat

Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) on luvannut lainata vielä 4,5 miljardia dollaria, jotta Venäjä voisi maksaa nykyisen velkansa rahastolle. Vaikka sopimuksessa edellytetään julkistalouden kiristämistä ja rakenneuudistusta, valtion voi olla vaikea noudattaa sitoumuksiaan. Verotulot ovat kasvaneet tänä vuonna huomattavasti, mutta IMF:n varainhoidollisten tavoitteiden täyttämiseksi tarvitaan lisää menojen leikkauksia.

Teollisuustuotanto kasvoi 3,1 prosenttia vuositasolla vuoden 1999 ensimmäisellä puoliskolla, kun ruplan devalvointi toimi tuontia korvaavasti ja lisäsi vientikysyntää. Virallisten tilastotietojen tarkkuudesta ei voida kuitenkaan olla varmoja, ja kotimainen kysyntä on edelleen vähäistä. Tuotannon jatkuva kasvu on toimituksissa esiintyvien pullonkaulojen vuoksi epätodennäköistä.

Työttömyys on vakiintunut ja reaalitytulot ovat alkaneet nousta, mutta ne ovat edelleen selvästi pienemmät kuin ennen kriisiä. Kuukausittainen kuluttajahintojen inflaatio on laskenut 2 -3 prosenttiin, mutta tuottajahinnat nousevat nopeammin energian hintojen nousun johdosta. Inflaation ennustetaan laskevan suunnilleen 50 prosenttiin vuoden 1999 loppuun mennessä.

Vaihtotase oli 5,1 miljardia dollaria ylijäämäinen ensimmäisellä vuosineljänneksellä, mutta varanto-osuus ei ole kasvanut. Tiettyjen kulutushyödykkeiden viennin lisääntyminen sekä tuonnin voimakas väheneminen ovat johtaneet 13 miljardin dollarin suuruiseen kauppataaseen ylijäämään tammikuun ja kesäkuun välisenä aikana.

Rakenneuudistus

IMF:n ohjelmassa ennakoitaan rajallisia rakenneuudistuksia, joita ovat mm. rahoituskurin parantaminen yrityssektorilla, konkurssin partaalla olevien pankkien sulkeminen ja vaihtokaupan vähentäminen Venäjän taloudessa. Monet näistä tavoitteista ovat sisältyneet Venäjän IMF:n kanssa tekemiin sopimuksiin jo useita vuosia, mutta niitä ei ole saavutettu. Venäjän hallitus tarvitsee IMF:n uuden lainan välttääkseen velkojen maksamatta jäämisen tulevaisuudessa, saadakseen varoja muista monenvälisistä ja kahdenvälisistä rahastoista sekä hoitaakseen erääntyneen Neuvostoliiton aikaisen velan uudelleenjärjestelyt.

Vaikka summat ovat tällä kertaa rajalliset (4,5 miljardia dollaria, kun taas maksamattomia IMF:n lainoja on yhteensä 17,6 miljardin dollarin arvosta), IMF on päättänyt varmistaa, että tuorein ohjelma toteutetaan asianmukaisesti loppuun asti. Uusien lainaerien myöntämisestä päätetään neljännesvuosittain, ja niiden saaminen riippuu varainhoidollisiin ja muihin tavoitteisiin mukautumisesta. Vaikka IMF:ään saattaa kohdistua poliittista painetta lainoituksen jatkamiseksi vaalikauden aikana makrotalouden tilanteesta riippumatta, IMF pitää Venäjän todennäköisesti tiukassa kurissa saadakseen takaisin uskottavuutensa koko maailman silmissä. Tämän tavoitteen saavuttamista on vaikeuttanut niin sanottu Fimacon tapaus, jonka yhteydessä riippumattoman tahon laatima raportti osoitti, että yritys oli antanut IMF:lle virheellistä tietoa IMF:n aiempien lainojen käytöstä.

IMF onnistui saamaan arvostelijansa vakuuttuneiksi siitä, että mitään tällaista ei pääsisi tapahtumaan tässä tapauksessa, koska nykyisen lainaohjelman varat pysyvät pankkitileillä USA:ssa ja koska rahaston ainoana tavoitteena on siirtää olemassa olevat venäläiset obligaatiot rahastoon. IMF:n kanssa tehty sopimus helpottaa kuitenkin Venäjän taloudellista tilannetta, koska se on tuonut Maailmanpankin ja kahdenvälisen lainanantajien rahoituskanavat Venäjän ulottuville ja koska se oli ehtona velkojen uudelleenjärjestelyä koskevien keskustelujen aloittamiselle kansainvälisten luotonantajien muodostamien Pariisin ja Lontoon klubien kanssa.

Talouspolitiikka

Vaikka maassa on ollut hallituskriisi kaksi kertaa alle kolmen kuukauden kuluessa, vero- ja rahapolitiikka on pysynyt yllättävän kurinalaisena ja taloudessa havaittuja vakavia rakenteellisia puutteita on pyritty korjaamaan erityisesti rahoitussektorilla. Taloutta koskevaan päätöksentekoon on saatu jatkuvuutta IMF:n kanssa käydyissä neuvotteluissa, jotka aloitettiin Jevgeni Primakovin ollessa pääministerinä ja saatiin päätökseen Sergei Stepashinin lyhyeksi jääneen pääministerikauden aikana. Vladimir Putin, joka korvasi Stepashinin elokuussa, vakuutti jatkavansa Primakovin hallituksen aiemmin tänä vuonna aloittamaa talouspolitiikkaa.

EIU (vuosittainen muutos prosentteina, ellei toisin mainita)	Ennuste			Yhteenveto
	1997 (a)	1998 (a)	1999 (b)	2000 (b)
Reaalimääräinen BKT	0,8	-4,6	-1,0	1,0
Teollisuustuotanto	1,0	-5,0 (c)	1,0	3,0
Kiinteät bruttoinvestoinnit	-5,0	-6,7 (c)	-2,0	0,0
Kuluttajahinnat				
Keskiarvo	14,6	27,8	91,0	45,0
Vuoden lopussa	11,0	84,5	50,0	40,0
Julkisen talouden rahoitusjäämä (% BKT:sta)	-7,1	-5,0	-4,3	-3,6
Kauppa, vienti, fob (mrd. dollaria)	89,0	74,8	73,6	75,9
Kauppa, tuonti, fob (mrd. dollaria)	71,6	57,4	47,0	51,3
Vaihtotase (mrd. dollaria)	4,1	2,5	10,4	8,8
% BKT:sta	0,9	0,9	5,4	4,3
Valuuttakurssi (rupla/dollari)				
Keskiarvo	5,79	9,71	24,8	33,0
Vuoden lopussa	5,96	20,65	28,0	35,0

(a) Todelliset luvut. (b) EIU:n ennusteet. (c) EIU:n arvio.

Kasvumahdollisuudet

Vaikka kotimaisessa kysynnässä on näkynyt viime aikoina merkkejä vakaantumisesta, kulutuskysyntä on edelleen yli 20 prosenttia vähäisempi kuin viime vuonna ja myös sijoitustoiminta on yhä laskusuunnassa, mikä rajoittaa lisäkasvun mahdollisuuksia tuontia korvaavan toiminnan kautta. Viennin lisääminen auttaa joitakin toimialoja, mutta myynti ulkomaille muodostaa niin pienen prosenttiosuuden BKT:sta, että Venäjällä ei voida toivoa vientivetoista elpymistä. On lisäksi tärkeä muistaa, että kestäväälle talouskasvulle ei ole luotu mikrotason perustaa. Teollisuustuotannon lisäkasvua estävät kapasiteettiin liittyvät rajoitteet, jotka aiheutuvat laitteistojen vanhentumisesta, jakeluverkostojen tehottomuudesta ja muista toimituksissa esiintyvistä pullonkauloista.

Ulkomaankauppa ja maksut

Vuoden 1999 ensimmäisen puoliskon kauppaa koskeissa tiedoissa korostetaan ruplan devalvoinnin vaikutusta ja siitä aiheutuvaa finanssikriisiä. Vaikka sekä vienti että tuonti oli vähäisempää kuin vastaavalla ajanjaksolla vuonna 1998, tuonti väheni paljon voimakkaammin. Goskomstatin, Venäjän valtiollisen tilastokomitean alustavien lukujen mukaan kauppataseen ylijäämä oli ensimmäisellä vuosipuoliskolla 12,9 miljardia dollaria, kun se vuoden 1998 ensimmäisellä puoliskolla oli puolestaan miljardi dollaria. Vuoden 1999 kuuden ensimmäisen kuukauden aikana Venäjä vei tuotteita ulkomaille yhteensä 32,6 miljardin dollarin arvosta, mikä on 11,7 prosenttia vähemmän kuin samaan aikaan viime vuonna. Viennin lasku johtui suureksi osaksi Itsenäisten valtioiden yhteisön kysynnän puutteesta (kysyntä laski 36,7 prosenttia vuositasolla tammikuun ja toukokuun välisenä aikana), kun taas muihin kuin IVY-maihin suuntautuva vienti alkoi elpyä maaliskuussa öljyn hintojen alettua nousta. Tuonti laski 45,1 prosenttia vuositasolla vuoden ensimmäisen puoliskon aikana, ja lasku jakautui tasaisesti IVY-maiden ja IVY:n ulkopuolisten maiden kesken.

Velanhoito

Suurista ulkoisista ylijäämistä huolimatta Venäjä edistyy vain vähän velanhoitonsa tehostamisessa niin kauan kuin arviolta miljardi dollaria poistuu maasta joka kuukausi pääomapaon muodossa. Vaikka vaihtotaseen parantuminen on ollut vaikuttavaa, Venäjän ulkoisen rahoituksen tilanne huononee edelleen. Vuoden 1999 ensimmäisellä neljänneksellä pääomataseessa oli 4,2 miljardin dollarin vaje, mutta vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä pääomatase oli saman verran ylijäämäinen. Vaikka vaje oli pienentynyt hiukan vuoden 1998 viimeisestä vuosineljänneksestä, se osoittaa, että viranomaisten toimenpiteet pääomapaon estämiseksi eivät ole olleet tehokkaita. 400 miljoonan dollarin ulkomaisten suorien sijoitusten nettotulovirrat näyttivät kovin vähäisiltä, koska ”muiden” sijoitusten alijäämä oli 5 miljardia dollaria.

Veronkannossa viime aikoina tapahtuneista parannuksista huolimatta Venäjän federaation talousarvio ei sisällä niin paljon tuloja, että viranomaiset voisivat hoitaa ulkomaiset velkansa asianmukaisesti. Tästä syystä Venäjä voi vain toivoa saavansa riittävästi varoja voidakseen jatkaa vuoden 1992 jälkeen Venäjän federaation nimissä ottamiensa ulkomaisten velkojen hoitoa.

Hallitus toivoo perusteellista uudelleenjärjestelyä, johon sisältyisi Neuvostoliiton aikaisten ulkomaisten velkojen mitätöinti. Virallisten luotonantajien muodostama Pariisin klubi on luvannut muuttaa vuosina 1999–2000 erääntyvien suunnilleen 8 miljardin dollarin suuristen velkojen maksujärjestelyjä, mutta hylkää velkojen anteeksiantamisen ja on lykännyt kaikki keskustelut tilanteen kehittymisestä vuonna 2000 pidettävien presidentinvaalien jälkeiseen ajankohtaan. Kaupallisten luotonantajien muodostama Lontoon klubi ei välttämättä edes lupaa virallisesti muuttaa vuosina 1999–2000 maksettavien velkojen maksujärjestelyjä, ennen kuin presidentinvaalien tulokset ovat selvillä.

Kauppa EU:n kanssa

EU on ylläpitänyt vuodesta 1992 lähtien jatkuvasti kauppavajetta Venäjän kanssa käymässään kaupassa. Tärkeimmät kauppakumppanit ovat Saksa (31 prosenttia EU:n tuonnista ja 35 prosenttia EU:n viennistä vuonna 1998), Italia (14 prosenttia ja 13 prosenttia), Ranska (10 prosenttia ja 8 prosenttia) sekä Yhdistynyt kuningaskunta (10 prosenttia ja 6 prosenttia).

EU:n osuus kaikesta Venäjän käymästä kaupasta on laskenut vuodesta 1992 lähtien. Tämän ajanjakson alussa EU osti 48 prosenttia Venäjän viennistä ja sen osuus Venäjän tuonnista oli 43 prosenttia. Vuoteen 1998 mennessä nämä osuudet olivat pudonneet 31 ja 36 prosenttiin.

III. KANSAINVÄLINEN VIITEKEHYS

A. Venäjä ja IMF: varojen kavallus vaikeuttaa suhteita

IMF on toiminut Venäjän rinnalla vuodesta 1995. Vuonna 1995 allekirjoitetun sopimuksen yhteydessä Venäjän federaatio onkin saanut luottoa kolmeksi vuodeksi. Näin ollen Venäjä on saanut lainaa jo 5,8 miljardia dollaria.

Neuvottelut uuden, 22,6 miljardin dollarin luoton (joka koostuu IMF:n, Maailmanpankin ja Japanin hallituksen lainoista) myöntämiseksi aloitettiin kesäkuussa 1998.

Syyskuussa 1998 IMF kuitenkin jähdytti 4,3 miljardin dollarin lainaosuuden maksamisen odottaessaan Venäjän hallitukselta johdonmukaista ohjelmaa. IMF asetti tuen jatkamiselle ehtoja kuten velkojen uudelleenjärjestely, valtion tulojen kasvu ja pankkijärjestelmän elvyttäminen. IMF:n väliaikainen komitea, joka on poliittinen elin, vaati 5. lokakuuta 1998 Venäjän hallitusta ryhtymään välittömiin toimenpiteisiin luottamuksen palauttamiseksi ruplaan, maksujärjestelmien kunnostamiseksi ja neuvottelemaan velkojien kanssa, jotta löydettäisiin ratkaisu velkoja koskevaan yhteistyöhön. Väliaikainen komitea vahvisti uudelleen tässä yhteydessä, että IMF ei maksa uusia lainoja ilman talouden vakauttamisohjelmaa. Primakovin hallitus puolestaan arvioi, että IMF jakoi vastuun rahoituskriisistä ja että ilman talousavun käynnistämistä hallitus ei kykenisi laatimaan kriisintorjuntaohjelmaansa eikä esittelemään duumalle tasapainoista talousarviota vuoden 1998 kolmeksi viimeiseksi kuukaudeksi, samoin kuten vuodeksi 1999. Venäjän valtiovarainministeri Mihail Zadornov esitteli 17. lokakuuta 1998 kyseisen talousarvioesityksen vuoden 1998 viimeiselle neljännekselle. Esityksessä edellytettiin, että tulot (65–75 miljardia ruplaa) olisivat alle puolet menoista (130 miljardia ruplaa). Näin ollen hallitus aikoi ryhtyä laskemaan liikkeelle valuuttaa, koska venäläiset odottivat yhä IMF:n 4,3 miljardin dollarin lainaerää, joka oli määrä maksaa syyskuussa.

Duuman hyväksymä vuoden 1999 talousarvio oli yhtä epärealistinen kuin aiempienkin vuosien talousarviot. Itse asiassa talousarvion alijäämä oli noin 2 prosenttia BKT:sta. Tämä ei luonnollisestikaan helpottanut lisälainojen saantia, vaan jarrutti neuvotteluja ja edesauttoi suhteiden huononemista yksityisten kansainvälisten luotonantajien kanssa.

IMF vaati Venäjän hallitusta vähentämään julkistalouden menoja ja lisäämään verotuloja. Venäjän perättäisten hallitusten vuonna 1999 aikana käymien pitkien neuvottelujen tuloksena Venäjä sai IMF:n hyväksymään 28. huhtikuuta 1999 Kosovon hyvin poliittisluontoisen kriisin yhteydessä Venäjän ulkomaanvelan (17 miljardia dollaria, joista 4,5 miljardia IMF:lle) uudelleenjärjestelyn sekä niiden 4,8 miljardin dollarin maksamisen, jotka muodostavat toisen erän vuodelle 1998 myönnetystä 22,5 miljardin suuruudesta valmiusluotosta.

IMF joutui kuitenkin tiukentamaan kantaansa, kun paljastui, että Venäjän keskuspankki oli kavaltanut IMF:n Venäjän hallitukselle myöntämiä varoja. Kansainvälisen Pricewater-Coopersin laatimassa IMF:n lainaamien varojen käyttöä koskevassa kertomuksessa paljastetaan Venäjän keskuspankin siirtäneen varoja tytäryhtiönsä Fimacon kautta. Viranomaiset eivät siis käyttäneet näitä varoja talousuudistusten loppuun saattamiseen, vaan sijoittivat rahoja säännöllisesti rahamarkkinoille ja asettivat ne alttiiksi valtaville riskeille.

Voidaan siis todeta, että Venäjälle nyt lainatut varat ja erityisesti 28. heinäkuuta 1999 hyväksytty 17 kuukaudelle suunniteltu 4,5 miljardin suuruinen rahoitusohjelma käytetään yksinomaan IMF:ssä olevien Venäjän velkojen maksamiseen.

Myös Maailmanpankki on osallistunut Venäjän taloudelliseen tukemiseen. Venäjän federaatio on itse asiassa ollut Maailmanpankin jäsen vuodesta 1992 ja on saanut siltä liittymisestään lähtien rahoitustukea 11,29 miljardia dollaria noin neljänkymmenen avustushankkeen kautta. Tukien tavoitteena on ollut edistää yksityisen alan voimistumista ja mahdollistaa taloudellinen vakaus. Kolmas, 1,5 miljardin dollarin suuruiseksi suunniteltu rakennemukautusohjelma, on hyväksytty.

B. Venäjä G8-ryhmässä

Kosovon tapahtumiin liittyvistä länsimaalaisvastaisista jännitteistä ja Venäjän johtotasolla tapahtuneiden kavallusten ja korruption synnyttämistä skandaaleista huolimatta Venäjä ja G8-ryhmä ovat onnistuneet säilyttämään hyvät suhteet. Itse asiassa G8-maat vakuuttivat syyskuussa 1999 tukevansa Venäjän talousuudistuksia, joilla pyritään vähentämään pääoman pakoa ja parantamaan pysyvästi ihmisten elintasoja.

G8-ryhmän jäsenvaltiot kehottivat Venäjän viranomaisia tehostamaan korruption ja rahanpesun torjuntaa sekä valvomaan, että kansainvälisten rahoituslaitosten myöntämät varat käytetään suunniteltuihin kohteisiin. G8-ryhmä osallistui myös ylikansallista rikollisuutta käsittelevään kokoukseen, joka pidettiin Moskovassa 19. lokakuuta 1999.

Venäjän ja seitsemän teollisuusmaan yhteistyö jatkuu myös Venäjän pommittaessa Tshetsheniää. Tämä saattaa kumppanit hyvin epämurkkaavan tilanteeseen. Teollisuusmaat eivät ole suoraanaisesti tuominneet Venäjän sotatoimia Tshetsheniassa, mutta ne kehottavat kuitenkin Venäjän hallitusta välttämään kohtuutonta voimankäyttöä ja siviilikohteiden pommituksia.

Toistaiseksi Venäjä on onnistunut säilyttämään asemansa G8-ryhmässä ja turvannut täten itselleen seitsemän kehittyneimmän valtion taloudellisen tuen.

C. Euroopan turvallisuus: suhteiden jäädyttäminen Venäjän federaation ja Naton välillä Naton Kosovossa toteuttamien sotatoimien johdosta

Naton 13. huippukokouksessa 10. tammikuuta 1994 Keski- ja Itä-Euroopan maille ehdotettiin päätöslauselmaa ”rauhankumppanuudesta”.

Venäjän federaatio on pitänyt perinteisesti Naton laajentumisesta Keski- ja Itä-Euroopan maihin vihamielisyyden ilmaisuna itseään kohtaan. Huomattuaan laajentumisen olevan kuitenkin väistämättömän Venäjän viranomaiset pyrkivät neuvotteluihin saadakseen merkittävämmän aseman tässä uudessa geopoliittisessä tilanteessa.

Unkari, Puola ja Tšekin tasavalta olivat ensimmäiset entisen sosialistiryhmittymän maista, jotka liittyivät Natoon 12. maaliskuuta 1999. Washingtonin huippukokoukseen 24.—25. huhtikuuta 1999 osallistui useita kumppaneita, erityisesti mainittakoon Ukraina. Baltian maat, jotka jo ovat allekirjoittaneet rauhankumppanuussopimuksen, haluavat myös liittyä Natoon, mutta Venäjän federaatio on jatkuvasti ilmaissut vastustavansa liittymistä, koska se ei usko pystyvänsä takaamaan näiden maiden turvallisuutta.

Pohjois-Atlantin neuvosto ja Venäjän federaatio allekirjoittivat yhteistyö- ja turvallisuussopimuksen Pariisissa 27. toukokuuta 1997. Naton ja Venäjän välinen yhteinen pysyvä sekakomitea perustettiin.

Venäjän federaation osallistuminen Naton työhön (ilman veto-oikeutta) mahdollistaa Venäjän federaation ottamisen mukaan Naton laajentumisprosessiin Keski- ja Itä-Euroopan maihin.

Tämä yhteistyö on parantanut Naton ja Moskovan välisiä suhteita.

Venäjä osallistui maaliskuun 1999 alussa jopa Naton sotatoimien valmisteluun Kosovossa turvaamalla erityisesti sotatarvikkeiden ja saksalaisten sotilaiden merikuljetuksen.

Naton Serbian operaatiosta lähtien Venäjän viranomaisilla on kuitenkin ollut äärettömän tiukka asenne Natoa kohtaan, sillä Serbia on Venäjän perinteinen liittolainen. Venäjä katsoo, että Naton toimet entistä Jugoslaviaa vastaan ovat myös hyökkäys Naton ja Venäjän peruskirjaa vastaan. Näiden toimien seurauksena Venäjä erosi yhteisestä pysyvistä sekakomiteasta, jäädytti kaikki yhteiset toimet, pakotti Naton tiedotuskeskuksen sulkemaan ovensa Moskovassa sekä kehotti kahta Naton tiedotustoimiston edustajaa poistumaan Moskovasta.

Venäjän voimakas reaktio Naton entisessä Jugoslaviassa tekemiin ilmaiskuihin on osoitus Venäjän mahdin heikkenemisestä, sillä Venäjää ei kuultu asiassa ennen iskujen aloittamista.

Tärkeimpien länsivaltojen johtajat halusivat kohdella nöyryytettyä Venäjää helläkätisesti ja pyysivät tätä huhtikuun puolivälissä mukaan etsimään poliittista ratkaisua Kosovon kriisiin. Venäjän ulkoministeri osallistui neuvotteluihin yhdessä länsivaltojen virkaveljiensä kanssa. Venäjän presidentin Balkanin lähettiläs Viktor Tshernomyrdin yrittää toimia välittäjänä poliittisen ratkaisun löytämiseksi Kosovon kriisiin ja saada muun Euroopan vakuuttuneeksi Venäjän merkityksestä Euroopan turvallisuudelle.

Saatuun aikaan sopimuksen länsivaltojen kanssa Viktor Tshernomyrdin esitti yhdessä Euroopan unionin sovittelijan Martti Ahtisaaren kanssa Jugoslavian presidentille Slobodan Milosevicille 2.-3. kesäkuuta 1999 Belgradin hyväksymän rauhansopimuksen.

175 SFOR-joukkojen venäläistä sotilasta saapui Pristinan lentokentälle 11. kesäkuuta 1999 eli siis jo ennen kuin Venäjän osallistumisesta Kfor-joukkojen toimintaan oli edes keskusteltu. Näin venäläiset ehtivät paikalle ennen Naton jäsenvaltioiden joukkoja. Yhdysvaltain viranomaisten kanssa 18.—19. kesäkuuta Helsingissä käydyissä neuvotteluissa venäläiset joutuivat kuitenkin tekemään paljon myönnytyksiä Kfor-joukkoihin osallistumisensa yksityiskohtaisista säännöistä. Venäjän täytyi hyväksyä joukkojensa sijoittaminen Naton komennukseen ja joukkojen jakaminen Yhdysvaltain, Ranskan ja Saksan sektoreiden kesken.

Venäjän ja Naton väliset suhteet normalisoitiin virallisesti heinäkuun puolivälissä ja yhteisen pysyvän sekakomitean kokoukset pidetään jälleen Naton päämajassa Brysselissä.

Venäjä on mukana allekirjoittamassa Euroopan unionin, Kaakkois-Euroopan maiden, Yhdysvaltojen, Japanin, Turkin, alueellisten järjestöjen ja kansainvälisten rahoituslaitosten 10. kesäkuuta 1999 hyväksymää Balkanin vakaussopimusta.

IV. SUHTEET EUROOPAN UNIONIIN

A. EU:n ja Venäjän federaation välinen yhteistyö

Korfulla 24. kesäkuuta 1994 allekirjoitettu EU:n ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus tuli voimaan 1. joulukuuta 1997. Kyseessä on puitesopimus, johon sisältyvät kaikki EU:n ja Venäjän federaation väliset yhteistyötoimet. Tämä sopimus kattaa nimittäin kauppavaihdon, ihmisoikeudet ja demokratian, tieteen ja teknologian, opetuksen ja koulutuksen, tullikysymykset, rikollisuuden torjunnan, liikenteen, energia-asiat ja viestinnän sekä ympäristö- ja kulttuuriasiat. Sopimuksessa institutionalisoidaan EU:n ja Venäjän federaation väliset suhteet hallitusten päämiesten, ministereiden, virkamiesten ja parlamentin jäsenten tasolla.

Sopimuksen avulla on mahdollista välttää Venäjän eristäytyminen hetkellä, jolloin useat Keski- ja Itä-Euroopan maat pyrkivät liittymään Euroopan unioniin ja Natoon. Kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen voimaantuloa koskevassa EU:n puheenjohtajamaan 1. joulukuuta 1997 antamassa julkilausumassa ilmaistaan tämä tavoite täsmentämällä, että sopimuksessa (myös) vakiinnutetaan Venäjän kuuluminen eurooppalaiseen perheeseen .

TACIS-ohjelma, jossa Venäjälle annetaan teknistä tukea markkinatalouteen ja demokraattiseen yhteiskuntaan siirtymisen nopeuttamiseksi ja jossa kannustetaan poliittisten ja taloudellisten suhteiden perustamista EU:n kanssa, on vastedes yhä enemmän kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen puitteissa tehtyjen sitoumusten toteuttamisen taustalla.

Euroopan unioni on Venäjän tärkein kumppani teknisen yhteistyön alalla. EU on myöntänyt vuosina 1991—1996 tukea TACIS-ohjelmassa 1060,79 miljoonaa ecua. Julkisten yritysten rakenneuudistus ja yksityissektorin kehittäminen sekä julkishallinnon, yhteiskunnallisten palvelujen ja opetuksen uudistus ovat olleet aloja, joille on annettu ohjelmassa etusija. EU on myöntänyt vuodesta 1996 tukea Keski- ja Itä-Euroopan maille, Venäjä mukaan lukien, Euroopan komission ja Euroopan neuvoston helmikuussa 1996 hyväksymän yhteisen ohjelman puitteissa. Tämä vuosiksi 1996—1997 Venäjän hyväksi tehty sopimus oli suuruudeltaan 1 202 000 ecua. Helmikuussa 1997 allekirjoitettiin Venäjän kanssa toinen sopimus vuosiksi 1997—1998. Sopimuksessa määritetyt instituutioiden hyväksymät määrärahat olivat suuruudeltaan 2 551 000 ecua. Kolmas Venäjän kanssa tehtävä sopimus on parhaillaan työn alla.

- Kumppanuus- ja yhteistyösopimuksessa perustetun *EU:n ja Venäjän välisen yhteistyöneuvoston* ensimmäinen kokous pidettiin tammikuussa 1998. Sopimuspuolet vakuuttivat jälleen tässä tapaamisessa, että he ovat sitoutuneet vahvistamaan suhteitaan ja että heidän tavoitteenaan on tukea Venäjän uudistusprosessia, vahvistaa poliittisia vapauksia ja kannustaa Venäjän liittämistä laajennettuun eurooppalaiseen talousalueeseen.

Tapaamisessa korostettiin myös tulliyksiköiden välisen yhteistyön vahvistamisen välttämättömyyttä, Euroopan komission ja Venäjän heinäkuussa 1997 antaman yhteisen julkilausuman ja asiaan liittyvien TACIS-ohjelmien täytäntöönpanon mukaisesti. Laaditussa työohjelmassa kaavaillaan myös lainsäädäntöjen lähentämistä, lakien täytäntöönpanon parantamista, Euroopan turvallisuutta koskevan peruskirjan laatimista sekä ponnistelujen lisäämistä Daytonin sopimusten täytäntöönpanemiseksi Bosniassa. Lopuksi kaavaillaan teknistä tukea helpottamaan Venäjän federaation liittymistä Maailman kauppajärjestöön (WTO).

EU:n ja Venäjän välinen yhteistyökomitea, jonka tehtävänä on toteuttaa tämä yhteistyöneuvoston hyväksymä työohjelma, piti ensimmäisen kokouksensa 22. huhtikuuta 1998 Brysselissä. Ohjelman toteuttamisen varmistamiseksi yhteistyökomitea perusti 9 alakomiteaa. Käsiteltävät aiheet koskevat kauppavaihdon kehittämisen esteitä molemmin puolin, Venäjän taloudelle varattua asemaa yhteisön polkumyyntimenettelyssä, ydinaseisiin liittyvien tuotteiden kauppaa, tuotteisiin liittyviä standardeja ja tuotteiden sertifiointia, markkinoille pääsyn ongelmia ja niin edelleen.

- Vuoden 1997 sopimuksella perustettu kolmas toimielin on *parlamentaarinen yhteistyökomitea*, joka koostuu Euroopan parlamentin ja Venäjän federaation liittoparlamentin jäsenistä.

Venäjän federaation ja EU:n välinen lähentyminen ilmenee vähitellen. EU:n ulkoministerien 27. huhtikuuta 1998 tekemässä päätöksessä ilmoitetaan, ettei Venäjää pidetä enää maana, jossa ei harjoiteta markkinataloutta. Tämän aloitteen avulla on varmasti mahdollista lopettaa ne polkumyyntimenettelyt, joita EU on tähän asti harjoittanut Venäjää vastaan.

Lähentyminen vahvistui myös EU:n ja Venäjän välisessä huippukokouksessa 15. toukokuuta 1998 Birminghamissa. Kokouksen osanottajat olivatkin tyytyväisiä taloudellisessa ja kaupallisessa yhteistyössä saavutettuun edistykseen (Venäjän ja EU:n välillä esimerkiksi tehtiin 28. maaliskuuta 1998 tekstiilituotteiden kaupan vapauttamista koskeva sopimus) ja he toivoivat kahdenvälisen yhteistyön vahvistuvan huumeiden salakuljetuksen ja rahanpesun torjumiseksi sekä varmistukseen ydinvoimaloiden turvallisuuden ja kemiallisten aseiden tuhoamisen. Kokouksessa otettiin esille myös Baltian maiden venäjänkielisten vähemmistöjen kysymys.

Venäjän taloudellinen kriisi elokuussa 1998 kuitenkin mullisti Venäjän ja Euroopan unionin väliset suhteet.

Komission tiedonanto annettiin 3. syyskuuta 1998 Euroopan komission kollegion kokouksessa. Analysoidessaan Venäjän rahoituskriisiä komissio katsoi, että kriisistä selviäminen riippuu ennen kaikkea venäläisistä itsestään, mutta komissio ehdotti, että TACIS-ohjelman toimet ohjattaisiin uudelleen talouskriisin tukemiseen ja nykyisen yhteistyön vahvistamiseen Venäjän institutionaalisten ja taloudellisten rakenteiden parantamiseksi, yksityisen sektorin kannustamiseen osallistumaan tiiviimmin kriisin ratkaisuun sekä EU:n toimien yhteensovittamiseen paremmin muiden sellaisten instituutioiden kuten IMF:n toimien kanssa.

Venäjän tilanne on saanut suurta huomiota eurooppalaisissa toimielimissä, jotka ovat kuitenkin edelleen tiukkoja siinä, että avun myöntämisen ehtona on uskottavan talousuudistusohjelman hyväksyminen (vrt. yleisten asioiden neuvoston kokous 5.—6. lokakuuta 1998 Luxemburgissa sekä komission puheenjohtajan J. Santerin vierailu Moskovassa 9. lokakuuta 1998). Toinen EU:n ja Venäjän välinen huippukokous pidettiin Wienissä 27. lokakuuta 1998. EU muistutti kokouksessa siitä, että Venäjän hallitukselle oli tärkeää hyväksyä uskottava ja kestävä talousohjelma. Lisäksi EU sitoutui edistämään Venäjän liittymistä WTO:hon, suuntaamaan TACIS-ohjelma uudelleen Venäjän tarpeiden mukaisesti ja vahvistamaan yhteistyötä ydinjäteongelman voittamiseksi.

Euroopan komissio hyväksyi 30. lokakuuta 1998 yhteensä 30 miljoonan ecun rahoituksen rajat ylittävää yhteistyötä koskevalle TACIS-ohjelmalle 1998.

Santerin Moskovan vierailun jälkeen Euroopan komissio ehdotti yleisten asioiden neuvostolle, että EU laatisi Venäjälle elintarvikeapuohjelman. (SEK (1998) 1990 lopullinen, 20.11.1998). Elintarvikeavun toimittamisen bruttokustannukset ovat arviolta 470 miljoonaa euroa varainhoitovuodeksi 1999.

Euroopan parlamentti hyväksyi joulukuun istunnossaan kiireellisenä asiana yhteisymmärrysmuistion 400 miljoonan euron suuruudesta elintarvikeavusta. Muistio allekirjoitettiin 20. tammikuuta 1999. Avulle asetettiin suunnitelmien mukaisesti erittäin tiukat ehdot parlamentin ja komission jäsenten van den Broekin ja Montin huoliin vastaten.

Wienin Eurooppa-neuvostossa 11.—12. joulukuuta 1998 komissio esitteli selvityksen EU:n Venäjää kohtaan harjoittamansa kokonaisvaltaisen politiikan määrittämisestä. Selvityksessä korostetaan Venäjän strategista merkitystä unionille. Siinä vahvistetaan uudelleen unionin yhteisvastuullisuus Venäjää ja sen kansaa kohtaan Venäjän läpikäymän monimuotoisen kriisin vuoksi.

TACIS-ohjelmia ollaan suuntaamassa uudelleen. Komission jo 22. joulukuuta 1998 ehdottaman uuden TACIS-asetuksen on määrä tulla voimaan vuonna 2000. Sen päätavoitteena on siirtyä tekniseen tukeen perustuvista suhteista kumppanuuteen perustuviin suhteisiin. Tulevan ohjelman — jonka nimi tullaan muuttamaan — budjettimäärärahat vahvistetaan Agenda 2000 -neuvotteluiden yhteydessä.

Eurooppa-neuvosto päätti 4. kesäkuuta 1999 Euroopan unionin yhteisestä Venäjä-strategiasta ja korosti, että Euroopan unionin ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus on kuitenkin pääasiallinen väline unionin ja Venäjän välisissä suhteissa ja että suhteiden tavoitteena on luoda tarvittavat edellytykset Euroopan yhteisön ja Venäjän välisen vapaakauppa-alueen perustamiselle. Euroopan unionin Venäjän-strategian pääasialliset tavoitteet ovat demokratian, oikeusvaltion ja valtion instituutioiden lujittaminen, Venäjän ottaminen mukaan yhteiseen eurooppalaiseen taloudelliseen ja sosiaaliseen alueeseen, yhteistyö vakauden ja turvallisuuden vahvistamiseksi Euroopassa ja sen ulkopuolella sekä yhteistyö luonnonvarojen käytön ja hallinnan, ydinturvallisuuden, ympäristön ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan aloilla.

Viimeisimmässä Euroopan unionin ja Venäjän välisessä huippukokouksessa, joka pidettiin Helsingissä 22. lokakuuta 1999, Venäjän pääministeri Vladimir Putin esitteli Venäjän uuden strategian suhteiden kehittämisestä Euroopan unionin kanssa vuosina 2000—2010 vastaten näin Euroopan unionin kesäkuussa hyväksymään yhteiseen Venäjän-strategiaan. Nämä kaksi asiakirjaa ”korostavat poliittisen ja taloudellisen kumppanuuden sekä suhteiden kehittämisen merkitystä molemmille valtioille kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen sallimissa rajoissa”⁵.

Tätä tapaamista varjostivat Tshetshenian tapahtumat, vaikka Venäjän pääministeri Vladimir Putin olikin vakuuttanut, että Venäjä ei ratkaise Tshetshenian kriisiä sotilaallisin keinoin. Euroopan unionin valtuuskunta, johon kuuluivat Suomen presidentti Martti Ahtisaari ja pääministeri Paavo Lipponen, komission puheenjohtaja Romano Prodi, yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja Javier Solana sekä ulkosuhteista vastaava komission jäsen Chris Patten, on kritisoinut Venäjän Tshetsheniaan asettamien tavoitteiden sekä niiden saavuttamiseksi käytettyjen keinojen välistä epäsuhtaa.

Euroopan parlamentin rooli:

- Euroopan parlamentti otti 2. huhtikuuta 1998 kantaa Euroopan komission tiedonantoon nimeltään Euroopan unioni ja Venäjä: suhde tulevaisuudessa (esittelijä Lalumière) ja toivoi mentävän kumppanuus- ja yhteistyösopimusta pidemmälle Venäjän ankkuroitumisen vahvistamiseksi muuhun Eurooppaan.

Euroopan parlamentti on ollut huolestunut (pääöslauselma 17. syyskuuta 1998) talouskriisin seurauksista ja kehottanut Venäjän viranomaisia vahvistamaan uudistuksia sosiaalisen markkinatalouden suuntaisesti.

⁽⁵⁾ EU-Venäjä-huippukokouksen yhteydessä Helsingissä järjestetyssä tapaamisessa allekirjoitettu yhteinen loppupäätelmä.

- Parlamentaarinen yhteistyövaliokunta (puheenjohtajana C. Krehl, PSE) on kokoontunut useaan otteeseen (ensimmäinen kokous pidettiin Brysselissä 1.–2. joulukuuta 1997). Keskustelujen kuluessa, varsinkin valiokunnan edellisen Moskovan vierailun yhteydessä (26.–29. lokakuuta 1998), valiokunnalle on voitu tiedottaa elintarvikehuoltoa koskevasta erityisen vakavasta tilanteesta (mikä heijastuu myös yleisinä toimintahäiriöinä). Keskustelujen päätteemana on ollut myös elintarvikeapua koskeva kysymys. Parlamentaarisen tason vuoropuhelu on tärkeä tekijä EU:n ja Venäjän välisissä suhteissa ja näiden suhteiden säilyttäminen on myös Venäjän hallituksen ensisijainen tavoite.

Euroopan parlamentin suositus neuvostolle yhteiseksi Venäjän-strategiaksi (219/99) hyväksyttiin 5. toukokuuta 1999. Parlamentti korosti erityisesti sitä, että tämä strategia perustuu vahvasti demokraattisiin toimielimiin, hyvän hallintatavan noudattamiseen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen.

Venäjän armeijan Tshetsheniassa harjoittamien sotatoimien seurauksena Euroopan parlamentti hyväksyi syyskuun istunnossaan päätöslauselman, jossa tuomittiin Venäjän sotilaallinen väliintulo Tshetsheniassa. Samaan aikaan parlamentin vihreiden ryhmä on vaatinut kaiken Venäjälle myönnettävän taloudellisen avun katkaisemista siihen saakka, kunnes Venäjä lopettaa sotatoimet Kaukasuksella.

B. EU:n laajentuminen ja suhteet Venäjään

Eurooppa-neuvosto sopi Luxemburgin huippukokouksessa joulukuussa 1997 aloittavansa liittymisneuvottelut kuuden ensimmäiseen aaltoon kuuluvan valtion eli Viron, Unkarin, Puolan, Tšekin tasavallan, Slovenian ja Kyproksen kanssa. Neuvotteluja käydään myös muiden jäsenehdokkaiden kuten Liettuan, Latvian, Romanian ja Bulgarian kanssa. Suurin osa näistä valtioista kuuluu entisen Neuvostoliiton vaikutuspiiriin ja vielä nykyäänkin Venäjän federaation ja joidenkin näiden valtioiden välillä vallitsee tiiviit suhteet. Merkittävät kaupalliset suhteet solmittiinkin Venäjän federaation ja Keski- ja Itä-Euroopan maiden välillä, joiden osuus Venäjän ulkomaankaupasta on kymmenes. Venäjän federaation on myös vahvistanut asemaansa näiden maiden tavarantoimittajana vuosina 1993 - 1997. Kuitenkin myös EU on lisännyt vientiään Keski- ja Itä-Euroopan maihin.

Näköpiirissä olevalla EU:n laajentumisella on vaikutuksia Venäjään, joka on tuonut julkisuudessa esiin huolestuneisuutensa. YK:n talous- ja sosiaalineuvoston (ECOSOC) kesäistunnossa 7. heinäkuuta 1998 Venäjän edustajat ilmoittivat, että Venäjän pääsille kansainvälisille markkinoille on lukuisia kaupallisia esteitä (polkumyynnin vastaiset verot, tuotteiden sertifiointia koskevat vaatimukset). Ilmoitus oli osoitettu EU:lle, koska venäläisten tuotteiden pääsy yhteisön markkinoille edellytti yhteisön lainsäädännön standardien noudattamista. Jäsenehdokkaiden on voitava yhdenmukaistaa kansalliset standardinsa yhteisön standardien kanssa, mikä jarruttaa entisestään venäläisten tuotteiden pääsyä EU:n markkinoille. Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen allekirjoittajavaltioiden ryhmän (Tšekin tasavalta, Slovakia, Puola, Unkari, Romania ja Slovenia) hinta- ja tullipolitiikka huolestuttaa edelleen Venäjää. Sopimus vaikuttaakin Venäjän vientiin (kaasun ja öljyn vientiin). Venäjän EU:n suurlähettiläs Vasili Ligatshev vaati 22. syyskuuta 1998, että Euroopan yhteisön laajentumisen vaikutusta Venäjään tutkittaisiin yksityiskohtaisesti.

Euroopan unionin laajentumisprosessi huolestuttaa Venäjää yhä enemmän. Vieraillessaan Pariisissa 25. elokuuta 1999 Venäjän ministeri Aleksandr Livshits ilmoitti, että Venäjä haluaa varmistua siitä, että unionin laajentuminen ei vaikuta haitallisesti Venäjän etuihin, erityisesti taloudellisiin etuihin. Epäilemättä Venäjä pyrkiiin saamaan itselleen tarkastusoikeuden Euroopan unionin päätöksentekoprosessissa. Samaa taktiikkaa käytetään myös Naton kanssa. On muistettava, että Venäjä on onnistunut normalisoimaan suhteensa Natoon yhteisen pysyvän sekakomitean perustamisen myötä.

Helsingissä 22. lokakuuta 1999 pidetyssä EU-Venäjä-huippukokouksessa Venäjän pääministeri Vladimir Putin kiinnitti Euroopan unionin valtuuskunnan huomion unionin laajentumisen haitallisiin vaikutuksiin Venäjällä. Itse asiassa Moskova katsoo, että siltä riistetään suuri osa sen kauppavaihdosta entisten kommunistivaltioiden kanssa, sillä useat näistä valtioista ovat hakeneet Euroopan unionin jäsenyyttä. Tämä johtuu erityisesti siitä, että jäsenyyttä hakeneiden valtioiden on sovellettava eurooppalaisia teknisiä standardeja erityisesti laitteistojen sekä lääketieteellisuuden tuotteiden ja elintarvikkeiden aloilla. Venäjän pääministeri korosti myös, että unionin laajentuminen korottaisi huomattavasti Keski- ja Itä-Euroopasta tuotavien elintarvikkeiden hintoja Venäjällä. Lopuksi Venäjän valtuuskunta totesi, että Euroopan unioni ei ole onnistunut parantamaan venäläisvähemmistöjen asemaa Virossa ja Latviassa, joissa venäläisiä syrjitään edelleen erityisesti heidän kielensä vuoksi.

Vastauksena näihin Venäjän huolenaiheisiin Euroopan komission tiedottaja korosti, että laajentumisen vaikutukset Venäjällä riippuvat hyvin pitkälle Venäjän ja Keski- ja Itä-Euroopan maiden välisistä vapaakauppasopimuksista. Mahdollisten laajentumisen mukanaan tuomien taloudellisten menetysten osalta todettiin, että Venäjälle maksetaan korvauksia ainoastaan silloin, jos se on WTO:n täysjäsen.

Voidaan olettaa, että Euroopan unionin ja Venäjän välinen yhteistyö lujittuu ja unionin laajentumisen Venäjälle aiheuttamat haitalliset seuraukset voidaan korjata.

C. Suhteet niihin Baltian maihin, jotka ovat mahdollisia tulevia Euroopan unionin jäseniä

Baltian maat ovat ilmaisseet halunsa kuulua Euroopan unioniin. Niiden on tätä varten ratkaistava muun muassa kaksi merkittävää ongelmaa, jotka koskevat yhtäältä niiden rajoja ja toisaalta niiden alueella olevan venäläisen vähemmistön kohtaloa.

Rajat:

Euroopan unioni (EU) on kehottanut jäsenehdokasvaltioita allekirjoittamaan rajasopimuksia alueselkkausten lopettamiseksi ja pyytänyt tulevia jäsenvaltioita vahvistamaan rajojensa valvontaa laittoman kaupan välttämiseksi. Tässä yhteydessä on hyväksytty 30 miljoonan ecun suuruinen rajaseutujen tukemista koskeva ohjelma. Sen avulla on määrä parantaa infrastruktuurien tilaa.

Venäjä pelkää vaikutusvaltansa menetystä tällä alueella ja suhtautuu täten hyvin vastahakoisesti rajakysymyksiä koskevien sopimusten allekirjoittamiseen yrittäen näin hidastaa näiden maiden liittymistä Euroopan unioniin.

Liettua allekirjoitti ensimmäisenä Baltian maana rajasopimuksen Venäjän kanssa 24. lokakuuta 1997. Kumpikaan maa ei ole vielä ratifioinut tätä sopimusta, jonka avulla voidaan määrittää maiden väliset rajat. Sopimuksen ratifioiminen on kuitenkin todennäköistä, koska Venäjällä ei ole ollut syytä valittaa venäläisen vähemmistön asemasta tässä maassa vaikka Kaliningrad, Baltian seudulla oleva venäläinen erillisalue, onkin pyytänyt *duumalta*, ettei se ratifioisi sopimusta sataan vuoteen. Venäjällä on nimittäin tätä erillisaluetta koskevia laajentumistavoitteita (vaatimuksia Venäjän suvereniteetistä liettualaiseen Klaipedan satamaan ja puolalaiseen Suwalkin maakuntaan).

Viro allekirjoitti 24. lokakuuta 1997 Venäjän kanssa maiden välistä rajaa koskevan sopimuksen. Tämä sopimus rajaa maa- ja merirajat sekä ratkaisee jokiin, järviin ja talousalueisiin liittyvät ongelmat.

Maaliskuussa 1999 Venäjä ja Viro tekivät teknisen sopimuksen, jossa määritellään maiden väliset rajat. Sopimuksen allekirjoittaminen ja ratifiointi riippuu kuitenkin vielä Moskovan hyväntahtoisuudesta.

Venäjän ja Viron väliset suhteet ovat vielä hauraalla pohjalla, sillä Venäjän viranomaiset ovat tyytymättömiä Viron venäläisvähemmistön asemaan. Maiden väliset suhteet on kuitenkin institutionalisoitu maiden välisen riidan ratkaisemiseksi (16. maaliskuuta 1998 perustettu Venäjän ja Viron hallitusten välinen komitea, jossa on 3 alakomiteaa: kauppa ja talousasiat, sosiaaliset ja humanitaariset asiat, kulttuuriasiat).

Latvia ja Venäjä ilmoittivat vuonna 1997 niiden yhteistä rajaa koskevan sopimuksen tekemisestä. Tämä oli mahdollista Latvian luovuttua vuoden 1920 Riian sopimuksesta ja näin ollen suvereniteetistään Pytavolon alueeseen, joka liitettiin Venäjään vuonna 1944.

Latvian silloinen presidentti Guntis Ulmanis ilmoitti 12. tammikuuta 1998 olevansa valmis allekirjoittamaan kaikki keskeneräiset sopimukset ja etenkin rajasopimuksen. Venäjän Liettuan suurlähettiläs ilmoitti kuitenkin helmikuussa 1998, että *duuma* käsittelee tämän sopimuksen sillä ehdolla, että Latvian venäläisvähemmistöongelma ratkaistaan.

Latvian parlamentti hyväksyi 22. kesäkuuta 1998 lainsäädännön muutokset lieventääkseen ehtoja, jotka venäläisvähemmistön on täytettävä Latvian kansalaisuuden saamiseksi. Kansanäänestys järjestettiin 3. lokakuuta 1998 ja ehdotusta kannatti 53 prosenttia äänestäjistä.

Venäläisvähemmistökysymys Baltian maissa

Vähemmistöjen oikeuksien kunnioittaminen on yksi Euroopan unionin asettamista poliittisista ehdoista, jotka jäsenehdokasvaltioiden on täytettävä (Kööpenhaminan kriteerit).

Virossa kansallisuuden saaminen perustuu syntymään ja kansalaisuuden myöntämiseen; 26. helmikuuta 1992 hyväksytyssä kansalaisuuslain soveltamista koskevassa päätöslauselmassa myönnetään kansalaisuus automaattisesti niille henkilöille, joilla se oli ennen 17. kesäkuuta 1940, sekä heidän jälkeläisilleen. Kansalaisuuden myöntämisen osalta asumisaika maassa otetaan huomioon (vasta 30. maaliskuuta 1990 lähtien), mutta kansallisen kielen tuntemusta on myös tutkittava.

Historialliset vähemmistöt ja uudet maahanmuuttajat erotetaan toisistaan.

Hallitus hyväksyi 10. helmikuuta 1998 maahan sopeutumista koskevia sääntöjä, mutta poliittinen yksimielisyys näyttää tämän sopeutumisen toteutumisen kannalta välttämättömältä. Maassa odotetaan nimittäin kansallisen kehitysohjelman laatimista, ja sen on saatava sekä poliittisten puolueiden että kansan hyväksyntä.

Latvian venäjänkielisen vähemmistön osuus Latvian kokonaisväestöstä on 40 prosenttia. Latvialaiset pitävät kuitenkin usein venäjänkielisiä laittomina siirtolaisina. Maaliskuussa 1998 Latvian viranomaiset tukahduttivat väkivaltaisesti mielenosoituksen, johon osallistui pääasiassa venäjänkielisiä. Tämä tapaus aiheutti kuohuntaa venäjänkielisten keskuudessa, mikä sai Boris Jeltsinin määräämään rangaistustoimenpiteitä maata vastaan, jotta se muuttaisi vähemmistöjä koskevaa lainsäädäntöään.

Pakkotoimet varoittivat myös yleistä kansainvälistä mielipidettä, joka lisäsi painostustaan EU:n ja ETYJ:n välityksellä venäjänkielisen vähemmistön paremman kohtelun takaamiseksi. Latvian parlamentti hyväksyi 22. kesäkuuta 1998 lain, jolla lievennettiin ehtoja, joilla venäjänkielinen vähemmistö voi saada maan kansalaisuuden. Tony Blair oli ilmoittanut Eurooppa-neuvoston puheenjohtajana ennen tämän lain hyväksymistä, että EU pitää tulevaa Euroopan unioniin liittymistä silmällä pitäen olennaisena, että tämä laki on täysin Max Van der Stoelin, ETYJ:n vähemmistöistä vastaavan päävaltuutetun, antamien suositusten mukainen. Laista järjestettiin 3. lokakuuta kansanäänestys, ja 53 prosenttia annetuista äänistä oli sen hyväksymisen kannalla. Euroopan komissio ilmaisi tyytyväisyytensä tähän tulokseen ja oli sitä mieltä, että siinä annetaan vastaus huolille, joita komissio esitti vuonna 1997 lausunnossaan Latvian liittymishakemuksesta. 5. ja 6. lokakuuta 1998 kokoontunut yleisten asioiden neuvosto oli puolestaan sitä mieltä, että ”päätös on Latvian EU-suhteiden kannalta erityisen merkittävä, sillä se muodostaa olennaisen vaiheen Latvian Euroopan unioniin liittymistä silmällä pitäen”.

Latvian hallitus on useaan otteeseen korostanut, että sosiaalinen integraatio on sen pääasiallinen tavoite. Tämän perusteella Latvia onkin päättänyt myöntää kansalaisuuden kaikille toisen maailmansodan jälkeen syntyneille siirtolaisille.

Tämä on itse asiassa hyvin tärkeä askel kohti Latvian EU-jäsenyyttä.

Liettuan osalta suhteet eivät ole yhtä kireät, sillä venäläisvähemmistön osuus kokonaisväestöstä on ainoastaan 8,3 prosenttia (1996) eikä Venäjällä ole ollut syytä valittaa tämän vähemmistön asemasta.

* * *

Lisätietoja varten pyydetään ottamaan yhteyttä:

Martine Charriot, Euroopan parlamentti, PO IV, Luxemburg

Kansainvälisistä ja toimielinten välisistä asioista vastaava jaosto

Puh: (352) 4300 2 2908/Fax: (352) 4300 2 7722/sähköposti: mcharriot@europarl.eu.int

Yhteistyössä parlamentin ”Robert Schuman” –harjoittelija Julia Grigorjeva-Maesin kanssa, sähköposti: stagelarg1@europarl.eu.int

---

Lähteet:

Oxford Analytica

Le Monde

Euroopan parlamentin päätöslauseimat

L'état du monde, Pariisi, La Découverte, 1999

Katsaus N:o 42: Venäläinen vähemmistö Baltian maissa ja Euroopan unionin laajentuminen

<http://www.imf.org/>

<http://www.rferl.org/>

<http://www.cityline.ru/politika/>